

DÖNÜŞEN HUKUK VE YAVAŞ KALAN CEZA YARGISI

Sosyal hayatın her alanı değişen zamanla birlikte dönüşür. Şehir devletlerinin ortaya çıktığı tarım toplumlarından günümüze kadar yönetim, bürokrasi, yargı, ekonomi, ordu gibi alanlar sürekli bir dönüşüm ve gelişme göstermiştir.

Bariş Eşmeli

Sanayi devrimi sonrasında bu dönüşüm ve gelişme hızlanmıştır.² Bilişim çağı denilen günümüzde ise bu hız daha da katlanmıştır. Bu süreçten ise yargı da payına düşeni almıştır. Ülkemizde yargı sistemi bu dönüşüme ayak uydurmaya çalışmaktadır. Ancak istenilen seviyeye henüz ulaşılabilmiş değil. Ceza yargılaması alanında bu seviyeye ulaşamadığı somut bir şekilde görülüyor.

Türkiye’de ceza yargılaması ile ilgili duruma baktığımız zaman en çok tartışılan konuların başında adaletin geç tecelli etmesi geliyor. Geç gelen adalet ise yargıya olan güveni düşürüyor. Şu anda ülkemizde ceza yargısına güven %34’e düşmüş durumda.³ Adalet Bakanlığı da “Yargıda Hedef Süre”, “Yargı Reform Paketleri” gibi uygulamalarla sorunları çözmeye yönelik girişimlerde bulunuyor. Mahkeme aşamasında yargılamaların uzun sürmesini altında yatan nedenleri doğru tespit etmek, sorunu çözebilmenin ilk adımını oluşturuyor.

KOVUŞTURMA (MAHKEME) AŞAMASINDA YARGILAMALAR NEDEN UZUN SÜRÜYOR?

Kovuşturma (mahkeme) aşaması, iddianamenin kabulü ile başlayıp hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi ifade eder.⁴ Ceza Muhakemesi Kanunu’nda 175. maddeden

1 Bariş Eşmeli, TESAM Hukuk Kürsüsü Direktörü.

2 M. İlyas Bozkurt, Liderlik Sanatı, c. 1, Bursa: TESAM Yayınları, 2020, s. 34.

3 WJP Rule of Law Index, <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2022/table> (12.09.2023).

4 Cumhuriyet Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku, c. 1, Ankara: Seçkin, 2018, s. 34.

"Türkiye’de ceza yargılaması ile ilgili duruma baktığımız zaman en çok tartışılan konuların başında adaletin geç tecelli etmesi geliyor."

232. maddeye kadar 58 madde kovuşturma aşamasını düzenlemektedir. Kanunun yapılaşma amacına göre en kısa sürmesi gereken aşama mahkeme aşamasıdır.

Hatta kanunda duruşmaya ara verilmeksizin devam edilerek hüküm verilmesi öngörülmüştür. Ancak zorunlu hallerde ara verilerek yargılamanın makul sürede sonuçlandırılması gerekmektedir.⁵

Uygulamada duruşmaların tek seferde ve ara verilmeksizin sonuçlandırılması nadiren mümkün oluyor. Aksine duruşmalar, defalarca ara verilip erteleniyor ve yıllarca sürüyor.

Ceza muhakemesinin amacı maddi gerçeğe ulaşmaktır. Ulaşıldığında, eğer sanığın ceza alması gerekiyorsa ceza alması, masumsa beraat etmesi böylelikle bozulan kamu

düzeninin tekrar tesis edilmesi sağlanmış olmaktadır. Ancak maddi gerçeğe ulaşma süresinin artması demek, makul sürede yargılanma hakkının da ihlali demektir.

Anayasa Mahkemesi’nde 2013-2022 yılları arasında ihlal kararı verdiği 61.588 dosyanın 49.269’unu makul sürede yargılama hakkının ihlali kararı olduğu göz önüne alındığında uzun yargılama sürelerinin ne kadar ciddi bir sorun olduğu daha iyi anlaşılacaktır.⁶

Peki sorunun altında yatan nedenler ne? Temelde hakim ve savcı sayısı yetersizliği,

5 “Ceza Muhakemesi Kanunu madde 190: (1) Duruşmaya, ara verilmeksizin devam edilerek hüküm verilir. Ancak, zorunlu hâllerde davanın makul sürede sonuçlandırılmasını olanaklı kılacak surette duruşmaya ara verilebilir.”

6 Anayasa Mahkemesi Yıllık Rapor 2022, s. 215, https://www.anayasa.gov.tr/media/8645/2022_yillik_rapor.pdf (05.09.2023).

sistemsel sorunlar, yardımcı kurum ve kuruluşların personel yetersizliği ve yapay zeka teknolojilerinin yeterli kullanılmaması olmak üzere 4 ana sorun göze çarpıyor.

- Hakim Sayısı Yetersizliği
- Sistemsel Sorunlar
- Yardımcı Kurum ve Kuruluşların Personel Yetersizliği
- Yapay Zeka Teknolojilerinin Yeterli Kullanılmaması

HAKİM SAYISI İLE YARDIMCI KURUM VE KURULUŞLARIN PERSONEL YETERSİZLİĞİ

2022 yılında mahkemelerde toplam 8.539.492 dosya var. Bunun 3.303.740'ı ceza davası, 4.636.406'sı hukuk davası, 599.346'sı ise idari dava. Yani iş yükünün %92'si adli yargıda, yalnızca %8'i idari yargıda. Hakim sayısı ise adli yargıda 9.578, hakim başına düşen dosya sayısı ise 829.

2022 yılında adli yargıda ilk derece mahkemesinde bir ceza dosyasının görülme süresi ortalama 254 gün, elden çıkarma süresi ise 264 gün olmuştur.⁷

Ceza mahkemelerine gelen davaların ise %58'inin karara bağlandığı, %42'sinin ise bir sonraki yıla devrettiği görülmektedir.⁸

Karar oranının düşük olması hakim ihtiyacını da gösteriyor. İkinci ihtiyaç ise delillerin toplanması ve değerlendirilmesinde yardımcı kurum ve kuruluşlardaki personel eksikliği. Sadece ceza soruşturmalarını yürüten ayrı bir adli kolluğun olmamasının etkisi burada da görülüyor. Çünkü hakim de delillerin toplanmasını adli kolluktan istiyor. Soruşturma evresindeki sorunlar mahkeme aşamasında da geçerli.

Adli tıp kurumuna ve bilirkişiye gönderilen dosyalara dönüşün geç olması nedeniyle

7 Adalet Bakanlığı, Adalet İstatistikleri, 2022, s. 20, https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2903202314140adalet_ist-2022cal%C4%B1sma100kapakl%C4%B1.pdf (05.09.2023).

8 Adalet Bakanlığı, Adalet İstatistikleri, 2022, s. 20.

duruşmalara verilen araların süresi ayları bulabiliyor. 2022 yılında adli tıp kurumlarında toplam 1.266.587 dosya⁹ bulunuyor.¹⁰ Buna karşılık adli tıp kurumlarında teknik hizmet görevlileri ve sürekli işçiler dahil sadece 2.594 personel çalışıyor.¹¹ Burada yaşanan personel eksikliği de yargılamaların yıllarca sürmesine neden oluyor.

SİSTEMSEL SORUNLAR

Ceza yargılamalarının uzun sürmesinin ikinci nedeni ise sistemsel sorunlar. Bu sistemsel sorunların odak noktasını ise mesleğe başlama yaşının düşük olması ile hakim bağımsızlığı ve güvencesi oluşturuyor.

Mesleğe başlama yaşının düşük olması

Türkiye'de hakim olmaya hak kazanmış bir kimse 24 yaşında hakim olarak atanabiliyordu. Bu ise yargılamayı sürdürme ve hüküm verme için tecrübesiz denilebilecek bir yaş sayılabilir. 6. Yargı Paketi'yle 3 yıl hakim yardımcılığı zorunluluğu getirilerek bu yaş 27'ye çıkarıldı. Birçok modern ülkede hakim olma yaşı 30 yaşını

buluyor. Bu yönüyle bu düzenleme mesleğe başlama yaşını ve tecrübeyi arttırarak mahkemelerde hakimlerin daha hızlı karar vermesini kolaylaştıracaktır.

Hakim bağımsızlığı ve güvencesi

Hakimlerin bağımsızlığının ve hakim güvencesinin sağlanması konusunda hakimlerin;

- yasama organına,
- yürütme organına
- yargı içinde
- çevreye, kamuoyuna, baskı gruplarına ve medyaya karşı bağımsızlığının sağlanması gerekiyor.¹²

9 Şube müdürlüklerindeki dosya sayısı 440.686, ihtisas dairelerindeki dosya sayısı 732.788, ihtisas kurullarındaki dosya sayısı ise 93.113 şeklinde toplam 1.266.587 dosya bulunmaktadır.

10 Adalet Bakanlığı, Adalet İstatistikleri, 2022, s. 56.

11 Adalet Bakanlığı, Adalet İstatistikleri, 2022, s. 57.

12 Muharrem Özen, Yargı Bağımsızlığını Zedeleyen Düzenleme,

Hakim bağımsızlığını ve güvencesinin etkili bir şekilde sağlanabilmesi için söz konusu alanlar karşısında bağımsızlığının mutlaka sağlanması gerekiyor. Aksi halde bunlardan herhangi birinden ya da birkaçından gelebilecek baskıya karşı koymak pek mümkün olmayabilir.

YAPAY ZEKA TEKNOLOJİLERİNİN YETERLİ KULLANILMAMASI

1980 sonrasında kullanılmaya başladığı andan itibaren bilgisayar teknolojisi, ceza yargılamalarında da yerini almaya başlamıştır. 2020 yılından sonra başlayan Yapay Zeka Devrimi ile dijitalleşme ve bilgisayar teknolojisi başka bir boyut kazanmıştır.¹³ Bu devrime uyum sağlamak da son derece önem arz etmektedir. Aksi halde çağın gerisinde kalma tehlikesini çok çabuk gerçek olması ihtimaliyle karşı karşıya kalınacaktır.

2005 yılında UYAP (Ulusal Yargı Ağı Projesi) adı verilen sistem faaliyete geçirilerek yargı süreçleri elektronik hale getirilmeye başlamıştır. Ancak UYAP, UETS (Ulusal Elektronik Tebligat Sistemi) gibi sistemler bilgi yönetimi ve organizasyonunu sağlayan sistemlerdir.

Tavsiye verici ve destekleyici sistemler ile tahmin sistemlerinin kullanımı ülkemizde yok denecek kadar azdır. ABD’de “SCOTUS”, “ECTHR” ve “COMPAS”; Almanya’da “Argumentum” gibi hakimlere karar vermede yardımcı olan yapay zeka uygulamaları veya benzerleri ülkemizde henüz kullanılmamaktadır. Bu uygulamalar dakikalar içerisinde %70’in üzerinde doğruluk oranına sahip kararlar verebilmektedir.

Ceza yargılamalarında hakime ve diğer yargılama sülhelerine yardımcı olacak tavsiye verici ve destekleyici sistemler ile tahmin sistemlerinin oluşturulması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Böylece mahkeme aşamasındaki yargılamaların süresi kısala-

cak ve kararların isabet oranı artacaktır.

SONUÇ

Devletin varlık gayesi adalettir. Ceza muhakemesi açısından adaletin tecelli ettiği ve maddi gerçeğin ortaya çıktığı yerler ise mahkemelerdir. Mahkemelerde yargılamaların uzun sürmesi ise adaletin geç tecelli etmesine neden olmaktadır. Bu ise “Geç gelen adalet, adalet değildir.” ilkesi gereği adalet mekanizmasına olan güvenin düşmesini netice vermektedir. Bunun önüne geçilmesi ise mümkündür.

Hakim sayısının ve yardımcı kurum ve kuruluşlardaki personel sayısının artırılması ve sistemsel sorunların çözülmesi ile adalet mekanizmasının maksimum seviyeye çıkarılabilir. Yargı sisteminde yapay zeka teknolojilerinin kullanımının yaygınlaştırılması ve artırılması da yargılama sürelerini azaltıcı bir etki yapacaktır.

Hukukun hızlı bir gelişim ve dönüşüm geçirmekte olduğu içinde bulunduğumuz bu süreçte, yargı reformlarının bir an evvel yapılarak ceza yargılamalarının bu sürece uyumlu hale getirilmesi gerekiyor.

KAYNAKÇA

Adalet Bakanlığı, Adalet İstatistikleri, 2022, https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/29032023141410adalet_ist-2022cal%C4%B1sma100kapakl%C4%B1.pdf (05.09.2023).

Anayasa Mahkemesi Yıllık Rapor 2022, https://www.anayasa.gov.tr/media/8645/2022_yillik_rapor.pdf (05.09.2023).

Bozkurt, M. İ. Liderlik Sanatı. c. 1. Bursa: TESAM Yayınları, 2020.

Özen, M. “Yargı Bağımsızlığını Zedeleyen Düzenleme, Uygulamalar ve Bağımsızlığı Sağlamaya Yönelik Çözüm Önerileri”. Ankara Barosu Dergisi. Yıl:68. Sayı: 2010/1, ss. 31-65.

Şahin, C. Ceza Muhakemesi Hukuku. c. 1, Ankara: Seçkin, 2018.

WJP Rule of Law Index, <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2022/table> (12.09.2023).

Uygulamalar ve Bağımsızlığı Sağlamaya Yönelik Çözüm Önerileri, Ankara Barosu Dergisi, Yıl:68, Sayı: 2010/1, s. 31.

13 Bozkurt, a.g.e, s. 61.